

yetlerinin çoğu 9 (630) yılında geldiği için siyer kaynaklarında bu yıla "senetü'l-vüfûd" (heyetler / elçiler yılı) adı verilmiştir. Hz. Peygamber'in vefat ettiği 11 (632) yılının başlarına kadar heyetlerin gelmeye devam ettiği ve en son heyetin Yemen'de Muâz b. Cebel'in gayretleri sonucunda müslüman olan Mezhic'in kolu Neha' kabilesinden geldiği belirtilmektedir (İbn Sa'd, I, 346). Bu arada Âmir b. Sa'saa heyeti gibi ihtidâ niyeti taşımayan ve Resûl-i Ekrem'i öldürmek niyetiyle gelen heyetler de vardı. Necranlı hristiyanları temsilen gelen heyet ve Benî Tağlib heyeti gibi kendi dinlerinde kalmayı tercih eden heyetler de mevcuttu. Bunlarla zimmî antlaşması yapılarak kendilerine Medine'nin siyasî otoritesi kabul ettirildi.

İbn Sa'd, Medine'ye gelerek Resûlullah ile görüşen yetmiş kadar heyetin adını zikreder. 5 (626) yılında gelen Benî Müzeyne heyetiyle yapılan görüşmelerin ayrıntılarını verdikten sonra 9 yılının başında ilk gelen heyetin Benî Esed kabilesine ait olduğunu söyler. Arkasından diğer kabilelerin isimleri, heyet başkanlarının adları, heyet üyelerinin sayısı, nerede misafir edildikleri, kendilerine Medine'deki ikametleri esnasında Kur'an ve İslâmiyet'in öğretilmesi, kimlerle kardeş ilân edildikleri, verilen hediyeler ve yapılan görüşmelerin sonuçları, yazılan mektuplar ve diğer haberler hakkında bilgi verir (*et-Tabakât*, I, 291-359; ayrıca bk. İbn Hişâm, II, 559 vd.). Bunlar arasında Necran, Yemen ve Hadramut'tan gelen heyetlerin dikkati çekecek kadar çok olduğu görülmektedir (Fayda, s. 23 vd.). Elmalılı Muhammed Hamdi, Nasr sûresinde geçen "nâs" ile Yemenliler'e işaret edildiğini ve buradan gelen kabile heyetlerinin fazlalığı üzerine Hz. Peygamber'in, "İman Yemenli'dir, hikmet de Yemenli'dir" diyerek memnuniyetini belirttiğini nakleder (*Hak Dini*, VIII, 6240).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 53; "Tefsîrû'l-Kur'ân", 65/112; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 559-599; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 291-359; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere*, II, 499-602; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1687-1692, 1706-1724; İbn Abdürabbih, *el-İkûd'l-ferîd* (nşr. Müfid M. Kumeyha), Beyrut 1404/1983, I, 295-310; Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-işraf*, Beyrut 1388/1968, s. 172 vd., 185-240; İbn Abdülber en-Nemerî, *ed-Dürrer fi'l-hisâri'l-meğâzî ve's-siyer* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1386/1966, s. 269-284; Şâmî, *Sübûlü'l-hüdâ*, VI, 386-681; *Tecrid Tercemesi*, X, 318-322, 368-388; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 6233-6253; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 23-134; Halil Abdülkerim, *Devletü Yeşrib: Beşârîr fi 'ami'l-vüfûd ve fi aḥbârih*, Beyrut 1999, s. 35 vd.; M. Kâmil Yaşaroğlu, "Nasr Sûresi", *DA*, XXXII, 416-417; M. Lecker, "Wufûd", *El*² (Fr.), XI, 238-239.

MUSTAFA FAYDA

SENEVİYYE

(الثنوية)

Âlemi birbirine zıt iki kadîm aslın yarattığına inanan din veya mezheplere verilen genel isim.

Sözlükte **Seneviyye**, "katlamak, bükmek; ikinci olmak; iki katını almak" anlamlarındaki **seny** kökünden türeyen bir ism-i mensub olup "ikili sisteme bağlı olanlar" demektir. Âlemi nur ve zulmet olmak üzere iki ezeli aslın yaratıp yönettiğine inanan din veya mezhepler İslâm kaynaklarında Seneviyye diye anılmıştır. Herhangi bir alanda birleştirilip bire indirgenemeyen iki karşıt ve bağımsız ilkenin varlığını ileri süren bu anlayış Batı dillerinde **düalizm** (Fr. dualisme), Türkçe'de **ikicilik** kelimesiyle karşılanmaktadır. Kaynaklarda bu anlayışı benimseyenler **ashâbü'l-isneyn**, **ehlü'l-isneyn**, **ehlü't-tesniye** terkipleriyle ifade edilmektedir.

Grek felsefesinde madde ve ruh ikilemini dile getiren Anaxagoras ilk düalist düşünür kabul edilmekle birlikte felsefede düalist anlayış Sokrat öncesi dönemde görünüş-hakikat, Eflâtun'un varlık anlayışında ezeli ve ebedî ideler-değişken varlıklar, Ortaçağ'da ise Tanrı-ölümlü insan karşıtlığında da görülür. Epistemolojide özne-obje ve duyu-duyumlanan, metafizik düşünce Tanrı-âlem, ruh-madde ve iyi-kötü ikilemi söz konusu iken mantıkta geçerli-geçersiz, doğru-yanlış, ahlâkta iyi-kötü gibi karşıt kavramlar vardır (İsmail Fenî, s. 204-205; Watson, s. 244-245).

Dinler tarihinde düalizm, kâinatı yaratıp idare eden nur-zulmet veya iyilik-kötülük gibi temel prensiplere dayanmaktadır (*Encyclopedia of Religion*, IV, 2504-2505). Sumerler'in yer-gök tanrıları, eski Mısır'ın aydınlık-karanlık ikilemiyle farklılaşan tanrı telakkisi, Çin geleneğinde evrendeki her şeyin oluşum ve dönüşümünün dayandığı diyalektik zıt kutupluluğu ifade eden Yin ve Yang kavramı, Hint-İran kültüründe karanlık ve pasifliği simgeleyen Tamas ile aydınlık ve hareketi simgeleyen Satva ikiliği farklı din ve geleneklerdeki karşıt temel prensiplerden bazılarını temsil eder. Ancak dinler tarihçilerine göre temel özellikleriyle düalist anlayış Zerdüştiliğe dayalı İran geleneğinde ve hristiyan gnostisizminde görülmektedir (*a.g.e.*, IV, 2506-2507; *ERE*, V, 100-101; *Elr.*, VII, 576-582; bk. **ZERDÜŞTİLİK**).

Müslümanlar, İran ve Hint geleneğine dayalı düalist ve gnostik inanç sistemleri-

ne sahip din ve mezheplerle I. (VII.) yüzyılın ortalarından itibaren gerçekleştirilen fetihler sonunda karşılaşmıştır. Abbâsîler'in erken dönemlerinde (II./VIII. yüzyıl) Farslar'ın kitleler halinde İslâm'ı kabul etmesiyle İslâm âlimleri arasında kadîm İran geleneğinden doğan düalist inançlara karşı bir hassasiyet oluşmaya başlamıştır. Nitekim İran asıllı mütercim ve edip İbnü'l-Mukaffa'nın öldürülmesinin önemli sebepleri arasında Kur'an ve İslâm inançlarına karşı Maniheizm'i savunan *Mu'âraza'tü'l-Kur'ân* adlı eserin ona nisbet edilmesi; Mezdek, Mani ve Zerdüş'tle ilgili Fars kültürüne ait eserleri Arapça'ya çevirmesi sebebiyle zındıklıkla itham edilmesi de sayılmıştır (*El*, IV, 736). Kâsım b. İbrâhim er-Ressî, önce *er-Red 'ale'z-zındîk el-la'în İbni'l-Mukaffa* (nşr. M. Guidi, Roma 1927), ardından *Naḳdû'l-müslimîn li's-Şeneviyye ve'l-Mecûs ma'a'r-red 'ale'bnî'l-Mukaffa* adıyla iki eser kaleme almıştır. Ressî, Mani'yi Seneviyye'nin en önemli imamı diye nitelendirmekte, İbnü'l-Mukaffa'nın onun görüşlerini benimsediğini belirtmekte (*Naḳdû'l-müslimîn*, s. 87, 93), Maniheizm'in İslâm akidesine aykırı görüşlerini diyalektik bir metot kullanıp naslardan delil getirmek suretiyle reddetmektedir. İbnü'r-Râvendî, *Faḍîhatü'l-Mu'tezile* adlı eserinde bazı Mu'tezilî âlimleri Senevî olmakla itham etmiş (*El*, IV, 737), Hayyât da ona reddiye olarak yazdığı eserinde Ebû Hafs el-Haddâd, İbn Zer es-Sayrafi ve Ebû İshâ el-Verrâk'ın Senevî görüşleri benimzediklerini, Ebû İshâ el-Verrâk'ın Maniheizm ve Seneviyye'yi desteklemek için kitap yazdığını belirtmiştir (*el-İntişâr*, s. 108). Hayyât ayrıca Mâniyye (Mennâniyye / Maniheizm) ve Deysâniyye'nin iki ezeli asıl anlayışını çeşitli yönlerden eleştirmiştir (*a.g.e.*, s. 30-32, 36-39).

Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, "Ehlü't-tesniye" olarak isimlendirdiği Seneviyye'nin nur ve zulmet şeklinde zıt iki ezeli cevhere inanıklarını (*Maḳâlât*, s. 308), Mâniyye'ye göre cisimlerin kendilerinden türediği bu iki cevherin siyah, beyaz, kırmızı, sarı ve yeşil olmak üzere beş cinsinin bulunduğunu ve bunların araz kabul etmediklerini belirtmektedir. Eş'arî'nin Seneviyye'nin bir başka grubu olarak tanımladığı Deysâniyye'ye göre ise iki asıldan biri beyaz, diğeri siyahtır; sarı, kırmızı ve yeşil gibi diğer renkler iki aslın farklı şekillerde karışmasından arazsız oluşmuşlardır. Eş'arî'nin Senevî olarak nitelendirdiği Ebû İshâ el-Verrâk'a göre cisimlerde hareket ve sükûndan başka araz yoktur (*a.g.e.*, s. 336, 349).

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî *Kitâbü't-Tevhîd*'inde Seneviyye için özel bir bölüm ayrılmış (s. 239-247); Mânîyye, Deysânîyye ve Merkûniyye'yi Seneviyye'yi oluşturan inanç grupları olarak ele almıştır. Ona göre Menânîyye başlangıçta nur ile zulmetin ayrı bulunduğu, daha sonra zulmetin nura doğru taşarak onunla birleştiği ve bundan âlemin meydana geldiği kanaatindedir. Nur ile zulmetten her birinin kırmızılık, beyazlık, sarılık, siyahlık ve yeşillik olmak üzere beş cinsi vardır. Nur cevherinden gelen her şey hayır, zulmet cevherinden gelenler ise şerdir. Nur yapısı gereği hafif, zulmet ise ağır olduğundan konumları birbirinden uzaklaşmayı gerektirir, hafif olan yukarı çıkarken ağır olan aşağıya iner. Nur ile zulmet ileriki bir zamanda birbirinden ayrılacaktır. Mâtürîdî, nur ile zulmetin bu zıt özelliklerine rağmen birleştiklerine göre ağırlık ve hafifliğin her ikisinde de bulunmasının gerektiğini belirterek Mânîyye'nin çelişisini ortaya koyar (ayrıca bk. **MANÎHİZM**). Mâtürîdî, temelde Mânîyye'den farklı bulmadığı Deysânîyye'ye göre de nurun beyaz ve canlı, zulmetin siyah ve ölü olduğunu söyler. Nur zulmetin sertliğini hissetmiş ve yumuşatıcı bir tedbir olarak onunla karışmıştır. Deysânîyye'den bir grup nurun rahatsızlık duyduğu zulmetten uzaklaşmak isterken ona bulaşıp karıştığını, hareketin nurdan, durağanlığın zulmetten kaynaklandığını ileri sürmüştür. Mâtürîdî çelişkili bulduğu bu görüşlerin âlemin yaratılışını izah edemeyeceğini, nitekim Seneviyye'nin erdemli olan nuru tercih ettiğini, esasen bunun akla daha yakın olduğunu ve sonuç itibarıyla iki aslın birinden sadece şer, diğerinden sadece hayır gelmesinin anlamsızlığının ortaya çıktığını belirtmektedir (a.g.e., s. 249-259; bk. **DEYSÂNİYYE**). Merkûniyye'nin evrenin yukarıda nur, aşağıda zulmet olmak üzere iki kadîm asılla ikisi arasındaki ölümlü insandan oluştuğu ve tabiatları farklı bu iki unsurun insanda birleştiği şeklindeki görüşünü aktaran Mâtürîdî bu birleşmenin kimin tercihiyle ve nasıl meydana geldiğini sorgulamış, iki sonsuz varlık anlayışının çelişmesine işaret ederek âlemin yaratıcısının tek olması gerektiğini vurgulamıştır (a.g.e., s. 260-262; bk. **MERKÛNİYYE**). Yine Mâtürîdî, Seneviyye'den sonra Mecûsîler'i ele alarak onların iyiliğin Allah'tan, kötülüğün yaratılmış olan İblis'ten geldiği şeklindeki görüşleriyle Seneviyye'ye göre gerçekten daha uzak bir durumda bulunduğunu belirtmiştir. Çünkü Senevîler'in düalizmi benimseyişlerinin sebebi mevcudun yoktan yaratılması inancına ulaş-

maları iken Mecûsîler bu inancı mümkün görmüş, fakat iyilikleri yaratan Tanrı'nın şerri de yaratacağını akledememiş ve kâinatın yaratıcısını kötülüğün kaynağı konumuna getirmiştir (a.g.e., s. 263-268; bk. **MECÛSİLİK**). Bâkîllânî, "ehlû't-tesniye" olarak da isimlendirdiği Seneviyye'nin âlem tasavvurunu tevhid inancı ve âlemin yoktan yaratılması konularındaki anlayışlarının çarpıklığı, ayrıca tek yaratıcı yerine iki kadîm varlık anlayışının tutarsızlığı bakımından eleştirirerek çelişkilerine işaret etmiştir (et-Temhîd, s. 68-75).

Mu'tezile'nin müteahhir dönemi kelâmcılarından Kâdî Abdülcebbar, Seneviyye'yi oluşturan mezheplerin bazı konularda görüş ayrılığına düşseler de hepsinin düalist bir inanç taşıdığını, Mânîyye'nin âlemi oluşturan iki kadîm aslın farklı cevher, nefis, fiil ve sıfatlara sahip bulunduğuna inandığını, ancak bunların mahiyetleri, imtizaçları ve ayrılmaları hususunda aynı fikirde olmadıklarını belirtmiştir (el-Muğnî, V, 9-15, 22-35). Aynı inanç sistemini benimseyen Mezdekiyye'nun kendi iradesiyle hareket edip bilgi ve duyu sahibi olduğuna, karanlığın ise diğerine tâbi, cahil ve duyusuz bulunduğuna inanmıştır. Deysânîyye'nun hayat, kudret, ilim ve fiil sıfatları; karanlığın ölüm, acziyet ve hareket-sizlik gibi eksik nitelikler taşıdığını kabul eder. Merkûniyye, zıt iki aslın âlemin yaratılışı için bir araya gelmesini mümkün görmediğinden nurla zulmet arası bir konumda ikisini birleştiren üçüncü bir aslın varlığına inanmış, ancak mezhep mensupları arasında terkibin üç asılla mı yoksa üçüncü ile nurun arasında mı gerçekleştiği yönünde fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Kâdî Abdülcebbar, iki kadîm asla inanmakla birlikte bunların imtizaç ve özellikleri hakkında farklı kanaatlere sahip bulunan Mâhânîyye, Siyâmîyye, Miklâsiyye gibi mezheplerin görüşlerini de aktarmıştır (a.g.e., V, 9-21). İki kadîm aslın âlemi yarattığına inanmayı çelişkili bulunduğunu belirten Kâdî Abdülcebbar kadîm varlığın bizâtihi kâim olması gerektiğini ve kendi sıfatlarının zıddına sahip bir ortak kabul edemeyeceğini ifade etmiştir. Kâdî Abdülcebbar, kadîm asılların imtizaçlarını hangisinin iradesiyle gerçekleştirdiği yönündeki açıklamaları da yetersiz görmüş ve kudem anlayışıyla bağdaşmayacağına dikkat çekmiştir (a.g.e., V, 25, 28-30, 41-44, 55-70; Dalkılıç, sy. 8 [2003], s. 171-179).

Şehristânî, Seneviyye'nin ezeli ve kadîm iki asla inandığını, Mecûsîler'e göre ise bu iki asıldan zulmetin sonradan yaratıldığını belirterek iki düalist inanç grubu ara-

sındaki temel farka işaret etmiştir. Şehristânî, Mânîyye'nin bu iki kadîm asla yükledikleri temel özelliklere genişçe yer vermiş, âlemi meydana getirmek için bir araya gelmeleri konusunda ortaya çıkan görüş ayrılıklarına değinmiş, Seneviyye'den saydığı Mezdekiyye, Deysânîyye ve Merkûniyye hakkında önceki âlimlerin verdiği bilgileri aktararak iki kadîm asıl ve âlemin yaratılışıyla ilgili çelişkilere dikkat çekmiştir (el-Milel, II, 268-280).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şny" md.; İsmail Fennî, *Lûgatçe-i Felsefe*, İstanbul 1341, s. 204-205; Richard A. Watson, "Dualism", *The Cambridge Dictionary of Philosophy* (ed. R. Audi), Cambridge 1999, s. 244-245; Ressî, *Nağdû'l-müslimîn li's-Seneviyye ve'l-Mecûs ma'a'r-red 'ale'bni'l-Mukaffa'* (nşr. Hanefî Abdullah), Kahire 1420/2000, s. 87, 93; Hayyât, *el-İntişâr*, s. 30-32, 36-39, 108; Eş'arî, *Ma'âlat* (Ritter), s. 308, 336, 349; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu - Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 239-268; Bâkîllânî, *et-Temhîd* (İmâdüddin), s. 68-75; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, V, 9-70; Şehristânî, *el-Milel* (nşr. Ahmed Fehmî Muhammed), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), II, 268-280; Mehmet Dalkılıç, "Kâdî Abdülcebbar'a Göre Seneviyye ve Ekolleri", *İC İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8, İstanbul 2003, s. 159-180; R. Strothmann, "Thana-wiyya", *El*, IV, 736-738; R. Eucken, "Dualism (Introductory)", *ERE*, V, 100-101; Gherardo Gnoli, "Dualism", *Elr*, VII, 576-582; G. Monnot, "Thana-wiyya", *El²* (Ing.), X, 439-441; Ugo Bianchi - Yuri Stoyano, "Dualism", *Encyclopedia of Religion* (ed. L. Jones), Detroit 2005, IV, 2504-2517.

MUSTAFA SİNAOĞLU

SENGİN SEMÂİ

Türk mûsikisi usul ve formlarından.

Türk mûsikisi usul sisteminde birleşik fakat küçük usuller sınıfında yer alan bir usuldür. Altı zamanlı olan sengin semâi usulü iki adet üç zamanın veya diğer bir ifadeyle -aynı yapıdaki yürük semâi gibi- iki semâi usulünün birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir. Ancak terkibe giren 2. semâi usulünün son iki darbı olan beş ve altıncı zamanlar birleşik haldedir. Bu sebeple sengin semâi usulü -yine yürük semâi gibi- altı değil beş darblıdır.

6/8'lik birinci, 6/4'lük ikinci ve 6/2'lik üçüncü mertebelerinin her biri vuruluşları yani yapıları aynı olduğu halde aynı isim alır: 6/8'lik mertebeye yürük semâi adı verilir. 6/4'lük mertebeye ondan ayırmak ve daha ağır vurulacağını belirtmek için sengin semâi, 6/2'lik mertebeye ise daha da ağır gidişli olduğu için ağır sengin semâi şeklinde pekiştirmeli bir isim verilmiştir.